

Öğretmenin Eğitim Yolculuğu

KÖY OKULLARI DEĞİŞİM AĞI DERNEĞİ
Kuruluş tarihi: 5 Aralık 2016

www.kodegisim.org

bilgi@kodegisim.org

Osmanağa Mah., Söğütluçeşme Cad.
No: 56, Altın Çarşı - 89 Kadıköy/İstanbul
0216 343 73 43

@kodegisim

Teşekkür

KODA olarak 2016 yılından beri köylerdeki çocukların iyi eğitim alabilmesi için öğretmenleri ve aileleri güçlendirmek üzere çalışıyoruz.

Yürüttüğümüz her programda çalıştığımız alanı daha yakından tanıdık, yeni ihtiyaçlarla karşılaştık, yeni çözümleri ağımıza katılanlarla geliştirdik. Muş'tan Aydın'a, Bursa'dan Batman'a, Kastamonu'dan Şanlıurfa'ya Türkiye'nin dört bir yanından birbirinden farklı anılarla heybemizi doldurduk. Kırsalın, köyün, köy okulunun ve bu ekosistemde yer alan her bir kişinin rolünün önemine tanık olduk. Çocuğun çevresindeki yetişkinlerle sahada bilfiil çalışma yürütürken, yarattığımız etkiyi artırmak kadar kadar, alandaki ihtiyacın da daha görünür olması için her sözümüzü verilerle desteklemenin gerekliliğini gördük. Her krizde kırsalın daha iyisini inşa edebilmek için türlü fırsatlar barındıran bir alan olduğu bilinciyle kırsala özgü politikalar geliştirebilmek, kentlerde yoğunlaşan ilgiden kırsalın hakkı olanı alabilmek, 8 yılda biriktirdiklerimizi sayısal verilerle de aktarabilmek için bu yazı dizisini hazırladık.

Fikir oluştuğunda pandemiyi atlattığımız ancak henüz 6 Şubat Depremleri olmamıştı. 6 Şubat sonrasında köy okuluna dair bildiklerimiz tekrar sınıandı. Başlangıçta yazılanlar defalarca silindi, tekrar yazıldı. Bu sırada yolumuz STGM ekibiyle kesişti, birlikte Hatay köylerinde bu yazı dizisinin nereye denk geldiğini anlatmak üzere bir de video hazırladık.

Yazı dizimiz kolektif bir emeğin ürünü. Bu yüzden başta Betül Balcı, Demet Taşkan, Gökçen Karaman, Hatice Azın, Muhammed Atalay, Nur Akdemir, Okan Pala ve Öykü Kocaman olmak üzere deneyimleri ve fikirleriyle yazılarımıza katkı sunan, yolumuzun kesiştiği tüm ekip üyelerimize;

Anlatmak istediklerimizin gözlere, kulaklara hitap etmesini sağlayan videonun ortaya çıkmasında emeği geçen STGM ekibi üyeleri Ezgi Karataş, Hakan Ataman, Murat Özçelebi ve Özge Azap'a;

Ve 8 yıl boyunca köyünü, okulunu, deneyimlerini bize açan tüm öğretmenlere, öğretmen adaylarına, velilere, muhtarlara, akademisyenlere ve gönüllülere teşekkür ederiz!

Öğretmenin Eğitim Yolculuğu

Belki küçük kardeşler ya da kuzenler, onlar yoksa peluş oyuncaklar; kimse yoksa hayali arkadaşlar hayalî sıralara dizilir. Kapı arkası, duvar ya da bir dolabı yazı tahtasına dönüştürmek üzere sınıfta yerden toplanmış tebeşirler saklandıkları kutudan çıkarılır. En iyi anladığımız ya da en çok anlamak istediğimiz konu üzerine başlar öğretmencilik oyunu. Bazılarımız için iki-üç seneye son bulur bazılarımız için ise bir ömür devam eder. Öyle ya da böyle hepimizin hayatının bir döneminde hayalini kurduğu öğretmenlik mesleğini gerçeğe taşıyan çizgi, eğitim fakültelerine giriş ile aşılır. Çizgi aşıldıktan sonra da bu öğrenme yolculuğunun sona ermediğini biliyoruz.

Bu yazıda o çizgiye geliş için motivasyon kaynaklarına, öğretmenliğe hazırlık sürecindeki olanaklara ve sunulan kaynaklara kırsalda eğitim penceresinden bakalım istedik. Eğitim fakültelerinde okuyan çoğu sınıf öğretmeni adayı için ilk atama yeri olan köy okullarına yönelik hazırlıkta mevcut durumu farklı açılardan değerlendirmeye çalıştık.

Öğretmenin Öğretmeni

Öğretmenlik, teorik bilgi birikiminin yanında topluluk önünde konuşma ve sunum yapabilme, yaratıcılık, ihtiyaç ve kaynakları tespit edebilme, ikna edebilme, etkili iletişim kurabilme gibi birtakım becerileri gerektiriyor. Hem bilgi birikimine hem de bu becerilerin gelişimine en büyük adım üniversitelerin eğitim fakültelerinde atılıyor. Türkiye’de öğretmenlerin yetiştirilmesinden sorumlu eğitim fakültelerinde ders içerikleri, 2020 yılına kadar Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) belirlemiş olduğu standartlar çerçevesinde aktarılıyordu. Ağustos 2020’de YÖK’ün üniversitelere yetki devri süreci kapsamında öğretmenlik programlarındaki derslerin, müfredatların ve kredilerin belirlenmesinde, yükseköğretim kurumlarının ilgili kurullarının yetkilendirilmesine karar verildi¹. Bu özerklik kararı elbette öğretmen adayları için kırsalda eğitimi odağına alan ders içeriklerinin geliştirilebilmesi adına olumluydu, lakin henüz kendi programlarını oluşturma inisiyatifini almaya hazır olmayan ve buna uygun akademik uzmanlık çeşitliliği de bulunmayan eğitim fakülteleri, göreve başlayacak bir öğretmeni kırsaldaki her koşula hazır hâle getirebilmek için yeterli midir?

Bu soruyu yanıtlamak için önce var olan durumu muhatapları açısından ortaya koymakta fayda var. Analiz yapılırken sadece öğretmen adaylarının değil, eğitim veren akademisyenlerin de durumunu gözden kaçırmamak gerekiyor.

“Türkiye’de biraz iki başlı gidiyor bu konu. Yani hem öğretmen yetiştirmeniz gerekiyor hem yayın yapmanız gerekiyor. Başka akademik işler de var... Devamlı kendimi sorguluyorum. Yetkinliğimden emin olamıyorum. Bir takdir bekliyorum. Bu, hocalarımdan olur, öğrencilerimden olur, ailemden olur, dekanlıktan olur...”

Eğitim Fakültesi Akademisyeni

¹ Yükseköğretim Kurulu. (2020, 18 Ağustos). YÖK’ten eğitim fakültelerinin müfredatlarına yönelik tarihi karar. Yükseköğretim Kurulu web sitesi.

Üniversitelerde öğretmen yetiştirmenin yanında sürekli yayın yapma zorunluluğundan dolayı iş yükleri oldukça ağır olan akademisyenler; öğretmen yetiştirme sürecine yönelik olarak müfredatın sahadan uzaklığına, öğrencilerin hevesizliğine, üniversitelerde sınıf öğretmenliği bölümü kontenjanlarının yüksekliğine, fakültelerdeki teknolojik yetersizliklere ve zorunlu derslerin teorik kalmasına da dikkat çekiyor. Özellikle kırsalda eğitim konusunda anlatılanların teoride kalması ve öğretmen adaylarının gerçek hikâyelerle buluşturulamaması, görüşme yapılan hemen her akademisyen tarafından dile getiriliyor.

“Bana sınıfta öğrencilerden en çok gelen soru ‘Anadili farklı çocuklara nasıl okuma yazma öğreteceğiz?’ oluyor. Bu konuda deneyimim olmadığı için tıkanıyorum... Sınıfta birleştirilmiş sınıf anlatmak çok zor, çocuklara yabancı geliyor, söylenenler soyut geliyor. Özellikle merkezde büyümüş olanlara.”

Eğitim Fakültesi Akademisyeni

Pek çok öğretmen adayı ilk atama yeri olarak bir köy okulunda göreve başlayacağını tahmin ediyor aslında. Bu alanı anlamaya yönelik sorularını da soruyor, “Atanabilecek miyim?” gibi kocaman bir sorudan fırsat kalan zamanlarda...

“Muhtemelen seneye doğrudan kırsaldaki okullara gideceğiz. Mesela bir köye gitme ihtimalimiz var ve bu durum karşısında deneyimsiz ve bilinçsiziz açıkçası.”

Öğretmen Adayı

“Bir atanalım da...”

Bir öğretmen adayı için sürecin en zorlu yanı atanıp mesleğe başlamak olarak görülebiliyor. Atama sürecinin oldukça uzun ve zorlu olduğu inkâr edilemez. Peki ya sonra?

“Bizden mezun olanlar var, Doğu’daki köylere gitmiş, okullarında Türkçe bilmeyen çok öğrenci varmış. Öyle bir okula atanırsam tabii ne yapacağımı bilemeyeceğim. Bunu önceden bilmek iyi olurdu ama bahsetmedik bunlardan.”

Öğretmen Adayı

Öğretmen Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliğine² göre öğretmenlerin zorunlu çalışma yükümlülüğü bulunuyor. Bu yükümlülüğün süresi ve karşılığında edinilecek hizmet puanı, her okulun bulunduğu yerin sosyo-ekonomik düzeyi, coğrafi konumu, ulaşım imkânları, hizmetlere erişim şartları gibi bir dizi kriter temel alınarak oluşturulan 3 hizmet bölgesi ve 6 hizmet alanındaki okullardan hangilerine atanacaklarına göre değişiyor. Mesleğe başlamak için tercih listesini oluşturan öğretmen adayları zorunlu çalışma yükümlülüklerini yerine getirmek ve hizmet puanlarını artırmak için çoğunlukla zorunlu hizmet kapsamındaki 4., 5. ve 6. hizmet alanlarındaki okulları tercih ediyor. Zorunlu hizmet bölgesinde yer alan okulların büyük çoğunluğunun da kırsal bölgelerde olduğu herkesin malumu.

² Resmî Gazete. (2015, 17 Nisan). Millî Eğitim Bakanlığı öğretmen atama ve yer değiştirme yönetmeliği (Sayı: 29329).

Göreve başlama yerleri açıklanan taze mezunlar okuluna nasıl ulaşacağı, ilk kiminle iletişim kurması gerektiği, okulunun nasıl fiziksel koşullara sahip olduğu, aileler ile nasıl iletişim kurması gerektiği, idarecilik yapacak ise bürokratik süreçleri nasıl yöneteceği, birleştirilmiş sınıf okutacak ise farklı seviyeden öğrenci grupları için nasıl bir plan çıkarıp hangi yöntem ve araçları kullanması gerektiği, Türkçe bilmeyen bir çocukla nasıl iletişim kuracağı, kişisel ve mesleki anlamda kimlerden destek alabileceği gibi bir dizi soru ile baş başa kalıyor. "Acaba atanabilecek miyim?" gibi dev bir sorudan sonra bu sorular okuyana detay ve çözülebilir gelebilir elbette. Fakat mesleğinin hakkını vermek isteyen hevesli yeni mezunlar için tek bir sorunun cevabı bile gözden çıkarılmıyor.

Başka Bir Deneyim Mümkün

Sorularla henüz mezun olmadan tanışınca cevaplara yine mezun olmadan ulaşmaya çalışan öğretmen adayları için ise arayış, fakülte sıralarında başlıyor. Özellikle son yıllarda yaşanan küresel ve ulusal krizler eğitimi çevrim içi süreçlere sıkıştırdıkça öğretmen adaylarının alternatif gelişim alanı arayışları, ihtiyaçtan çok zorunluluk haline geliyor. Mesleğin ilk yıllarına mesleki ve kişisel anlamda güçlü başlamayı hedefleyen sınıf öğretmenliği adayları için gelişim alanları yalnızca formel kurumlar ile sınırlı değil elbette... Adayların kendilerini bir eğitimci olarak var edebilecekleri alternatiflerin en başında sivil toplum çalışmaları geliyor. 2006 yılından itibaren eğitim fakültesi öğretmen yetiştirme programlarında Topluma Hizmet Uygulamaları (THU) dersinin zorunlu hale gelmesi bu alan ile tanışıklığı kaçınılmaz hale getiriyor. Ayrıca fakültelerin kulüp ve topluluk faaliyetleri, üniversite projeleri, gençlere yönelik yürütülen mobilite programları da sınıf öğretmeni adaylarının mesleki ve kişisel gelişimlerine yönelik alternatif alanlar arasında yer alıyor.

"Mesleğe başladıktan sonra da kendimi geliştirirdim ama çok daha uzun sürerdi. Bu süreç bizim için hızlandırılmış bir biçimde gerçekleşti. Gönüllü olarak faaliyetlere katılmasaydım tek başına fakülte bizi buna hazırlamazdı."

Öğretmen Adayı

Alternatif gelişim alanlarının öğretmen adaylarını daha çok pratik anlamda beslediği anlaşılıyor. Bilgiye erişimin sınırsız, eğitim fakültelerinde uygulanan müfredatın teorik içerikli olduğu bir dönemde öğretmen adayları için deneyim sahalarına ulaşmak gelişimi beraberinde getiriyor. Hele ki bu saha, çoğunlukla gözden kaçan kırsal okullar ise... Kırsalda yer alan okullara yönelik yürütülen proje ya da faaliyetler öğretmen adaylarını "bir köy var uzakta" romantizminden öteye taşıyor. Birleştirilmiş sınıflı bir köy okulunda sınıf yönetimi, ders planlama, ders aktarımına yönelik yeni yöntemler geliştirme gibi beceriler elbette zamanla yerleşiyor, fakat bu tarz alternatif çalışmalarda yer almak öğretmen adaylarını köyün dinamiğini "köy meydanında bir çay içerek" anlamak için motive ediyor.

"Müdür her şeyle ilgilenmeye çalışıyordu. Biz oradayken bir kurumla görüştü, sabahları çocuklara kahvaltı ayarlayabilmek için... Jandarmadan toner istiyordu."

Öğretmen Adayı

Geleceğe Dönüş

Öğretmen yetiştirme sürecinin geliştirilmesi gereken yönleri elbette yalnızca kırsalda eğitime dair değil. Ancak burada sıralayacağımız ihtiyaç ve bu ihtiyaçlara yönelik öneriler, yazı dizimizin ana odağı olan kırsalda nitelikli eğitim doğrultusundaki ihtiyaç ve öneriler ile sınırlı olacak.

Sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin kırsalda yer alan okullarda mesleğe daha güçlü başlayabilmeleri için ihtiyaç duydukları desteklerin başında bu alanda **deneyim kazanmak** ya da **deneyimli kişilerden aktarım almak** geliyor. Öne çıkan bir diğer ihtiyaç eğitim fakültelerinde uygulanan **müfredata** kırsalda eğitime yönelik teorik ve pratik bilgilerin dahil edilmesi... Son olarak öğretmen adaylarının mesleki ve kişisel anlamda **kendilerini geliştirebilecekleri alternatif alanlar** ile tanışması da önemli görünüyor.

Bu ihtiyaçların yanında adayların **eğitime bakış açıları** da kritik önem taşıyor. Öğretmen adaylarının eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, kırsaldaki yoksulluk döngüsünün kırılması ve kırsalın sürdürülebilir olarak kalkınmasını garanti altına almak için köyde yaşayan her çocuğun nitelikli eğitime erişiminin şart olduğu düşüncesini içselleştirilmiş olmaları, mesleklerinin başında kırsaldaki okullarda deneyimleyebilecekleri olumsuz durumlar karşısında dirençli kalabilmelerini sağlıyor.

Sıralanan ihtiyaçlara yönelik kesin bir reçete sunmak mümkün değil elbette. Hatta belki de tam aksine önerileri kesinlikten uzağa taşımak, değişime ve dönüşüme açık tutacak şekilde öne sürmek gerekiyor. İhtiyaç sırasından gidecek olursak deneyim aktarımı için **kırsala dair deneyimi** olan kişilerden **fakülte derslerinde destek alınması** bir seçenek olarak kullanılabilir.

“Akademisyen hocamız birleştirilmiş sınıfta eğitim tasarlarken, içerik hazırlarken ne yapmalıyız, kendimizi köy civarında bulunan olumlu-olumsuz özelliklere nasıl hazırlarız, bunları anlattı. Doğal malzemelerle de bir şeyler yapabileceğimizi söyledi. Kendi öğrencilerini aradı derste, onlarla soru cevap yaptık. Kendi okuttuğu öğrencilerdi, aralarında öğretmen olan da başka mesleği olan da vardı ama köyde yaşıyorlardı.”

Öğretmen Adayı

Öğretmen adaylarının **kırsala yönelik yürütülen proje ve faaliyetler** ile tanışmaları, başlangıçta birtakım teşvikler ile bu alanlara yönlendirilmeleri kendilerini hem birey hem de öğretmen olarak tanımlarını sağlayabilir. Adayların özellikle sahada yapılan çalışmalarda yer almaları bu alana katkı sağlayacak cevaplar kadar geliştirici yeni soruların da gündeme gelmesine alan açabilir. Son olarak öğretmenlerin yetiştirilmesinden sorumlu eğitim fakültelerinde müfredatın kırsalda eğitimi dikkate alan içerikler, programlar ve derslerle geliştirilmesi, bunun için de kırsala dair bilgi ve deneyime sahip öğretim görevlilerinin desteklenmesi ve deneyimli sivil toplum kuruluşları ile iş birliklerinin artırılması önerilebilir.

Sürecin saha ayağını temsil eden MEB'in kırsala atanmış yeni mezunların ihtiyaçları üzerine **düzenli araştırmalar** yürütmesi ve bu araştırmalar sonucu elde edilecek verilerin ilgili kurumlara aktarımı da eğitim fakültelerinde uygulanan programların ihtiyaca uygun şekilde düzenlenmesini sağlayacaktır. Yakın zamanda MEB tarafından öğretmen adaylarının mesleki gelişimini desteklemek amacıyla geliştirilen Millî Eğitim Akademisi³ modelinin kırsalda eğitimin sözünü ettiğimiz ihtiyaçlarına ne ölçüde yanıt vereceğini takip etmek de önem taşımaktadır.

Bir anlığına tüm önerilerimizin ivedilikle hayata geçirildiğini hayal edelim. Hepsi eksiksiz uygulanırsa bile yazının başından beri hayalini kurduğumuz "kırsala hazır öğretmen" idealine kesin olarak taşıyamaz bizi. Çünkü sıraladığımız öneriler yalnızca o ideale giden parke taşları... Bu yolu yürüyecek olanın öğretmen adayları olduğu gözden kaçırılmamalı. Hiçbiri yarının öğretmeni değil, her biri oyuna başladığı ilk günden beri belirlemeye çalışıyor kurallarını. En önce yapılması gereken geride bıraktığımız hayalî sıralara yeniden ilişmek ve oyuna devam edenlerin düşüncelerini dinlemeyi hiç bırakmamak...

³ Millî Eğitim Akademisi, Türkiye'deki öğretmenlerin mesleki gelişimini desteklemek amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kurulan yeni bir eğitim kurumudur. Akademî'nin öğretmen adaylarına mesleğe başlamadan önce 550 saatlik zorunlu bir eğitim vermesi planlanmaktadır. Eğitimden başarıyla geçen adaylar sözleşmeli olarak atanacak ve üç yıl sonunda kadroya geçme hakkı elde edecektir.

